

- Archiwum Państwowe, 2024 – Archiwum Państwowe w Olsztynie. 2024. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://olsztyn.ap.gov.pl/archiwum> [in Polish].
- Drozd, 1997 – Drozd R. Droga na zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji «Wisła». Warszawa: 1997. 259 s. [in Polish].
- Drozd, 2005 – Drozd R. Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski (1918-1989). T. II: Akcja «Wisła». Warszawa: 2005. 214 s. [in Polish].
- Drozd, 2007 – Drozd R. Ukraińcy w najnowszych dziejach Polski (1918-1989). T. III: Akcja «Wisła». Słupsk: 2007. 140 s. [in Polish].
- Judziński, 1997 – Judziński J. Archiwum Państwowe w Olsztynie (1945-1995), [w] *Pół wieku polskiej państwowej służby archiwalnej na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej 10 XI 1995 r.* w Szczecinie, pod red. K.Kozłowskiego, Warszawa-Szczecin 1997. S.119-140 [in Polish].
- Korzeniewska-Lasota, 2007 – Korzeniewska-Lasota A. Ukraińcy na Warmii i Mazurach w latach 1947-1970. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, 2007. 230 s. [in Polish].
- Misiło, 1993 – Misiło E. Akcja «Wisła». Dokumenty. Archiwum Ukraińskie, Warszawa, 1993. 513 s. [in Polish].
- Misiło, 1996, 1999 – Misiło E. Repatriacja czy deportacja. Przesiedlenie Ukraińców z Polski do USRR 1944-1946, Tom 1. Dokumenty, Warszawa 1996, Tom 2, Warszawa 1999. 259 s. [in Polish].
- Potaczała, 2019 – Potaczała K. Zostały tylko kamienie. Akcja «Wisła»: wygnanie i powroty. Warszawa: Prószyński Media, 2019. 336 s. [in Polish].
- Pożegnanie, 2024 – Pożegnanie Mirona Sycza[Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://olsztyn.ap.gov.pl/archiwum> [in Polish].
- Sikorski, 2013 – Sikorski J. Galopem przez stulecia. Dzieje Olsztyna 1353-2013. Olsztyn: wydawnictwo Edytor «Wers», 2013. 382 s. [in Polish].
- Smoleński, 2017 – Smoleński P. Syrop z piołunu. Wygnani w akcji «Wisła». Wołowiec: Czarne, 2017. 224 s. [in Polish].
- Tarnowska, 2003 – Tarnowska M. Z Archiwum Państwowego w Olsztynie. Echa Przeszłości. 2003. T.4. S.321-328 [in Polish].
- Wakar, 1997 – Wakar A. Olsztyn: dzieje miasta. Wydawnictwo: WAMA, 1997. 367 s. [in Polish].

DOI: 10.31499/2519-2035.12.2025.325603

УДК 94(477) «1920/1925»:327(477):930(477)](045)

Vitaliy KULIKOV,

orcid.org/0009-0006-3590-2460

аспірант кафедри історії України Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Україна, Київ)

vitaliy.kulikov@udpu.edu.ua

ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УСРР

ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1920-Х РР.: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР

В ОЦІНЦІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано інституційний вимір ключових напрямів і тенденцій розвитку сучасної української історіографії з дослідження проблеми дипломатичної діяльності Української СРР в першій половині 1920-х рр. Розкрито зміст наукових підходів і висновків істориків про особливості діяльності республіки на міжнародній арені, проблеми формування дипломатичних представництв та місії, посилення контролю з боку більшовицького центру за ними та створення відповідних інституцій. Через призму наукової літератури характеризуються дослідницькі парадигми, що отримали поширення в розробці проблеми зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності УСРР, її інституційного аспекту.

Ключові слова: українська історіографія, УСРР, РСФРР, дипломатична діяльність, міжнародні відносини, органи зовнішніх зносин.

Vitaly KULIKOV,

orcid.org/0009-0006-3590-2460

PhD student of the History of Ukraine Department

DIPLOMATIC ACTIVITY OF THE UKRAINIAN SSR IN THE EARLY 1920s: INSTITUTIONAL DIMENSION IN THE ASSESSMENT OF MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

The institutional dimension of the key directions and trends in the development of modern Ukrainian historiography regarding the diplomatic activity of the Ukrainian SSR in the first half of the 1920s has been analyzed in the article. The contemporary Ukrainian historiography on this issue is divided into: studies of a political-legal nature; works concerning the creation and organizational foundations of individual diplomatic structures and representations; biographical studies. It has been established that most scholars focus on the analysis of the normative legal framework of the Ukrainian SSR and the RSFSR/USSR, concentrating on the examination of union and inter-republican legislative acts related to the consolidation of powers in the international sphere, which provided Soviet Ukraine with the ability to carry out international activities. The article highlights the position of the highest authorities, as well as the Soviet and party nomenclature of the Ukrainian SSR, in preventing the narrowing of the republic's powers with the formation of the USSR.

The study also discusses the scientific approaches and conclusions of historians regarding the specific features of the republic's activity on the international stage, clarifying the institutional status of the People's Commissariat for Foreign Affairs of the Ukrainian SSR, issues concerning the formation of diplomatic representations and missions, their organizational-functional evolution in the context of the formation of a unitary Soviet state, the identification of actual, rather than declared, powers and the increasing control over them by the Bolshevik center. It has been found out that a number of studies deal with the establishment of the level of competences, organizational structure and legal status of the foreign policy bodies of the Ukrainian SSR and their officials after Ukraine became part of the USSR. During the research on the institutional factor in the diplomatic activities of the Ukrainian SSR in the first half of the 1920s, the issue of personalization logically arose in the works of modern Ukrainian historians. Scholars emphasized that the status of a Ukrainian Soviet diplomat was determined not by his educational-professional background or previous work experience, but by his service-nomenclature appointment, powers and functions outlined in the relevant legal provisions adopted by the NKZS of the Ukrainian SSR, the VUTsVK, the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR and later by the union authorities. Through the prism of the scientific literature, the article characterizes the research paradigms that became widespread in the study of the foreign policy and diplomatic activities of the Ukrainian SSR and its institutional aspect.

Key words: modern Ukrainian historiography, Ukrainian SSR, RSFSR, diplomatic activity, permanent representation, diplomatic mission, authorized representative administration.

Постановка проблеми. Оцінюючи сучасну українську історіографію проблеми інституційного виміру дипломатичної діяльності УСРР в першій половині 1920-х рр. варто вказати на низку критеріїв, що її відрізняють від усіх інших історіографічних періодів та напрямів – це зміни в джерельній базі досліджень, в проблематиці та в теоретико-методологічних підходах. Зі здобуттям Україною незалежності та з відходом в минуле радянських ідеологічних догм і наративів, у вітчизняній історичній науці почала формуватися національна історіографічна школа. Українські історики отримали можливість проникнути в механізми розробки і прийняття зовнішньополітичних рішень більшовицького центру першої половини 1920-х рр., досліджувати їх через призму національно державних інтересів Української СРР. Цьому сприяв і поступовий процес відкриття архівних сховищ, розсекречення їх фондів та доступність для науковців до історичних документів, що дало можливість об'єктивного висвітлення важливої сторінки в історії вітчизняного державотворення – активної зовнішньої та дипломатичної діяльності, створення відповідних інституцій. До наукового обігу стали

вводиться першоджерела, розширювалося проблемне поле досліджень, актуальними стали питання місця й ролі окремих особистостей.

Аналіз досліджень. У здійснених сучасними українськими істориками дослідженнях проблематики інституційної складової дипломатичної діяльності УСРР в першій половині 1920-х рр., в аспекті з'ясування новітніх напрацювань станом на сьогодні маємо лише стислу історіографічну характеристику як складового елементу наукових статей авторів. Зокрема, на вивчення сучасними українськими істориками окремих аспектів правових засад діяльності Уповноваженого Наркомату закордонних справ СРСР при РНК УСРР звертали увагу І. Стельникова (Стрельникова, 2010), рівень дослідження ними функціонування Уповноваженого й управління НКЗТ РСФРР оцінено О. Купчиком (Купчик, 2011). Критичний підхід щодо використання сучасною українською історіографією термінології для позначення дипломатичної діяльності УСРР застосовував у своєму дослідженні О. Даниленко (Даниленко, 2010). В окремих монографіях та дисертаційних дослідженнях подано коротку історіографічну характеристику стану сучасної української історіографії, яка дотично стосується питання інституційного виміру дипломатичної діяльності УСРР першої половини 1920-х рр. (Мазипчук, 2015; Сокирська, 2018; Стрельникова, 2012). Станом на сьогодні відсутній комплексний аналіз досліджуваного питання. Дана обставина і зумовила актуальність означеної в цій статті проблематики.

Мета статті полягає у дослідженні стану сучасної української історіографії з вивчення питання дипломатичної діяльності УСРР першої половини 1920-х рр. в інституційному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Важливою передумовою глибокого і різнобічного вивчення сучасними українськими істориками теми місця й ролі української дипломатії в першій половині 1920-х рр. стало використання документальних джерел, архівних матеріалів, зарубіжної наукової літератури. «Археографічна» та «історіографічна» революції, що відбулися у 1990-х рр., дозволили дослідникам відкрити нові сторінки історії, переглянути старі оцінки й підходи, позбутися застарілих догм та стереотипів, по-новому оцінити дії республіканських органів влади, політиків і дипломатів, заповнити лакуни історії міжнародної діяльності УСРР. Можемо стверджувати, що станом на сьогодні сформувалася вітчизняна історіографічна школа дослідження діяльності УСРР першої половини 1920-х рр. на міжнародній арені.

Використовуючи проблемний принцип, усю наявну сучасну українську історіографію проблеми інституційного виміру дипломатичної діяльності УСРР означеного вище хронологічного періоду можна поділити на дослідження політико-правового характеру; праці, що стосувалися створення й організаційних засад функціонування окремих дипломатичних структур та представництв; біографічні дослідження.

На початку 1990-х рр. сформувалася група істориків, які у своїх дослідженнях дотримувалися, так званого, самостійницько-залежного підходу в оцінці рівня самостійності і залежності зовнішньополітичної діяльності УСРР від більшовицького московського центру. Серед українських істориків такий

підхід передбачав з'ясування ступеню самостійності й підпорядкування республіканської зовнішньої політики спочатку РСФРР, згодом – СРСР та різну міру субординації по державній і партійній лініях (Мельниченко, 1991; Кульчицький, 1996; Держалюк, 1998; Пиріг, 1992; Салига, 1992).

Більшість сучасних науковців у своїх працях віддають перевагу дослідженню стану нормативної бази УСРР та РСФРР/СРСР щодо закріплення повноважень у міжнародній сфері. Це дає їм можливість стверджуватися в думці про створення особливого прецеденту участі радянських республік, зокрема Української СРР, у зовнішньополітичній діяльності, що мало важливе значення у збереженні їх статусу. В окремих працях піддано аналізу нормативно-правове забезпечення зовнішньополітичної діяльності Української СРР та висвітлено процес встановлення її міждержавних зв'язків через створення повноважних представництв та дипломатичних місій (Єфіменко, 2010; Стрельникова, 2014). Право УСРР на здійснення зовнішніх зносин з іноземними державами було закріплено в Конституції УСРР 1919 р., яку було прийнято на III Всеукраїнському з'їзді Рад. Цим нормативно-правовим актом республіку було наділено міжнародною правосуб'єктністю – здатністю бути учасником міжнародних правовідносин (Купчик, 2011). Упродовж 1921–1922 р. активно приймалися законодавчі акти, що визначали правовий статус та регулювали діяльність НКЗС УСРР та його органів на місцях, дипломатичних та консульських представництв, як УСРР за кордоном, так і іноземних представництв в УСРР (Стрельникова, 2014).

Хоча до сьогодні є дискусійним питання, чи дійсно УСРР було наділено міжнародною правосуб'єктністю. Для розвіювання сумнівів важливими є праці сучасних українських істориків, у яких досліджується становлення системи закордонних органів УСРР, діяльність Наркомату закордонних справ УСРР, вплив повноважних та постійних представництв, інституту уповноважених, українських дипломатичних місій на здійснення дипломатичної діяльності радянської України. Міжнародну діяльність України у 1919 – на початку 1920-х рр., становлення її дипломатичної служби, українське представництво у радянських органах РСФРР відображено у працях М. Дорошка, В. Єфіменко, С. Кульчицького, О. Купчика, В. Матвієнко, В. Сокирської (Дорошко, 2002; Єфіменко, 2010; Кульчицький, 1996; Купчик, 2010; Матвієнко, 2002; Сокирська, 2014). Зокрема, у статті О. Даниленка проаналізовано кадрові призначення українського дипломатичного корпусу першої половини 1920-х рр., вказано, що повноважні представництва формувалися безпосередньо НКЗС УСРР та діяли відповідно до його вимог і принципів (Даниленко, 2010: 171).

У працях С. Кульчицького (Кульчицький, 1996; Кульчицький, 1997;), О. Купчика (Купчик, 2010; Купчик, 2011) однозначно вказується на те, що Українська СРР на початку 1920-х рр. з позиції конституційно-правової практики мала ознаки суверенітету, а це є необхідною передумовою наявності в неї міжнародної правосуб'єктності. Однак авторами відзначається той факт, що упродовж усієї першої половини 1920-х рр. чітко проглядалася цілеспрямована політика формування єдиної вертикалі управління державою. З початком процесу утворення СРСР відбувається посилення загальносоюзного органу,

що відповідав за проведення єдиної зовнішньополітичної діяльності СРСР на міжнародній арені. Пояснення цієї ситуації в сучасній українській історіографії зводиться в загальному до наступного. З одного боку, таку централізацію в СРСР пояснювали намаганням сформувавши єдиний зовнішньополітичний фронт в боротьбі з «недружнім» Заходом. З іншого боку, це був страх радянської влади перед зміцненням республік і їх постійне намагання демонструвати бажання проводити самостійницьку зовнішню політику.

Українські дослідники проблеми місця й ролі Української СРР на міжнародній арені, починаючи ще з 1919 р., вказували на намагання РСФФР, війська якої окупували Україну і встановили тут радянську владу, переконати українське суспільство і європейців у тому, що УСРР є незалежною і суверенною державою. Тому офіційною москвою було дано згоду прописати в Конституції УСРР 1919 р. правосуб'єктність республіки, що давало можливість формально бути учасником міжнародних правовідносин (Купчик, 2011: 21).

Однак у подальшій своїй політиці щодо УСРР більшовицьке керівництво цинічно демонструвало, як декларації можуть розходитися з практикою і здійснюватися подальша централізація влади під зверхністю москви. Об'єднавчий рух республік до унітарної держави виявився успішним ідеологічним і політичним проектом більшовиків (Сокирська, 2015). Російський радянський режим в Україні потребував міжнародної легітимізації. Уряд УСРР докладав значних дипломатичних зусиль для переконання іноземних держав у законності своєї влади в Україні та для визнання уряду УСРР єдиним представником Української держави на міжнародній арені. Право самостійних зносин з іноземними державами було однією з умов суверенності УСРР (Купчик, 2015; Сокирська, 2018: 19).

Оцінюючи діяльність зовнішньополітичного представництва УСРР першої половини 1920-х рр. О. Даниленко підкреслював, що воно мало повноважні права до осені 1923 р. Україна в цей час підписала цілу низку міжнародних угод, мала свої власні посольства за кордоном (Даниленко, 2011). Створення ж СРСР означало припинення Україною функцій самостійного суб'єкта міжнародних відносин, які переходили до НКЗС СРСР, республіканське зовнішньополітичне відомство було ліквідовано (Даниленко, 2010: 141).

Особливість перебігу конституційного процесу в 1922–1923 рр. у ході реалізації проекту створення СРСР та спроби закріпити в союзному договорі й Конституції СРСР права республіки самостійно проводити зовнішню політику та створити Наркомат закордонних справ розглядав О. Купчик (Купчик, 2010). На основі використання широкого кола архівних матеріалів та опублікованих джерел автор намагався відстежити роботу Раднаркомів УСРР і РСФФР щодо вироблення у 1922–1923 рр. організаційно-правових засад зовнішньополітичної діяльності радянської України в складі СРСР. Дослідником показано глибину протистояння між РСФФР і УСРР та намагання України відстоювати право на самостійне проведення зовнішньої політики. Раднаркомом УСРР було запропоновано власний проект Союзного договору й Конституції СРСР. В українському уряді пропонували залишити як сам НКЗС УСРР, так і зберегти

його компетенцію. Однак у Конституційній комісії думку РСФРР підтримали навіть деякі представники від УСРР, тому відстояти інтереси республіки не вдалося.

Актуальними для розкриття означеної в цій статті теми є також наукові праці, що стосуються проблема формування та діяльності інституту уповноважених РНК РСФРР/СРСР при уряді УСРР в першій половині 1920-х рр. (Сокирська, 2014; Фастовець, 2024). Проведений їх авторами аналіз дає зрозуміння того, що з утворенням СРСР виникла необхідність внесення змін до системи органів галузевого управління усіх союзних республік, у тому числі й УСРР. Річ у тім, що усі наркомати СРСР поділялися на дві групи: загальносоюзні (злиті) – єдині для всього Союзу і об'єднані (директивні), органами яких у союзних республіках були однойменні наркомати. До загальносоюзних належали наркомати: закордонних справ, військових і морських справ, зовнішньої торгівлі, шляхів сполучення, пошт і телеграфів. Загальносоюзні народні комісаріати керували дорученою їм галуззю державного управління на всій території СРСР. Відповідні народні комісаріати у союзних республіках припинили свою діяльність. Замість них створювалися Управління уповноваженого відповідного загальносоюзного наркомату при уряді республіки. Уряд кожної союзної республіки отримав п'ять уповноважених (Сокирська, 2018: 347).

У наукових статтях окремих сучасних українських авторів почала приділятися увага функціям, статусу та повноваженням державних органів, на яких покладалося здійснення міжнародних відносин та дипломатичної діяльності. Низку досліджень О. Купчика присвячено встановленню рівня компетенцій, організаційній структурі та правовому статусу органів зовнішньої політики УСРР, їх посадових осіб, після входження України до складу СРСР. Варті уваги також наукові розвідки, що розкривають організаційно-правові засади функціонування Управління Уповноваженого НКЗТ РСФРР при РНК УСРР (Купчик, 2011).

У працях І. Стрельникової досліджуються організаційно-правові засади діяльності зовнішньополітичного відомства УСРР, порядок призначення посадових осіб, компетенцій та структури управління. Авторкою підкреслюється проблема обмеженого кола його повноважень, що не дали можливості УСРР вирішувати важливі зовнішньополітичні питання. Зі вступом до складу СРСР радянську Україну було позбавлено власного Наркомату закордонних справ, а повноваження призначеного Уповноваженого НКЗС СРСР при уряді УСРР поступово звужувалися до виконання лише технічної роботи (Стрельникова, 2010: 420).

У ході досліджень інституційного чинника в дипломатичній діяльності УСРР першої половини 1920-х рр. логічним також є і питання його персоналізації. Як зазначав О. Даниленко, термін «українські радянські дипломати» віддзеркалює інституційно-функціональну складову республіканської партійно-радянської номенклатури 1920-х рр. У першій половині 1920-х рр. її представники брали безпосередню участь у міжнародних перемовинах, угодах, конференціях. Дослідник підкреслював, що статус українського радянського дипломата визначався не його базовою освітньо-

професійною підготовкою чи попереднім досвідом роботи, а службово-номенклатурним призначенням, повноваженнями, функціями, передбаченими відповідними юридично-правовими положеннями, ухваленими НКЗС УСРР, ВУЦВК, Раднаркомом УСРР, а згодом союзними органами (Даниленко, 2011).

Істориком О. Даниленом особливу увагу приділено діяльності Х. Раковського, як Наркома закордонних справ, котрий був одночасно і головою РНК УСРР, що лише підвищувало представницький статус УСРР. Автор вказує, що серед когорти радянських дипломатів 1920-х рр. постать Х. Раковського була найпомітнішою, з думкою і позицією якого рахувалися державні та громадські діячі в Західній Європі (Даниленко, 2010: 153, 157). Діяльність Х. Раковського на посаді глави уряду УСРР з одночасним керівництвом і зовнішньополітичною діяльністю, суперечливість у політичній поведінці вищого керівництва республіки викликала неоднозначні оцінки українських науковців. Про діяльність Х. Раковського в зовнішній політиці і дипломатії, функціонування очолюваних ним інституцій стала темою спеціальних розвідок відомих українських істориків (Волковинський, Кульчицький, 1990; Мельниченко, 1991; Салига, 1992; Головка, Станчев, Чернявський, 1994). На основі залучення значного числа архівних матеріалів, радянської і зарубіжної преси, документальних публікацій і спогадів авторами показано шлях та позицію Х. Раковського у великій дипломатії, намагання відстоювати інтереси радянської республіки під постійним тиском більшовицького московського центру, трагізм долі людини з вищих ешелонів влади радянської доби.

До проблематики персонального виміру зовнішньополітичної діяльності України в інституційному ключі зверталися й інші дослідники. Існує низка праць, в яких через партійно-державний номенклатурний чинник досліджується проблематика формування апарату зовнішньополітичного відомства УСРР, простежується діяльність її дипломатичної служби (Дорошко, 2002; Будков, 2003; Веденєєв, 2007; Васильєв, 2014). В окремих працях аналізувалася діяльність представників української радянської дипломатії першої половини 1920-х рр. (Матвієнко, Головченко, 2001; Матвієнко, 2002; Дорошко, 2004; Купчик, 2013). Звертають на себе увагу дослідження, в яких розкривалася неоднозначність позиції Ю. Коцюбинського на дипломатичній діяльності (Пиріг, 1900; Сорока, Дмитрієнко, 1995; Склярєнко, 1996; Гриневич Л., 2008; Купчик, 2011). Також і на рівні дисертаційного дослідження з'ясовано ключові напрями роботи Ю. Коцюбинського на дипломатичних посадах, створення позитивного іміджу радянської держави в очах міжнародної спільноти, поширення ідей та впливів більшовиків через установи, які він представляв. Автором розкрито його внесок у становлення міжнародних зв'язків радянської України з іноземними державами. У роботі також проаналізовано діяльність Ю. Коцюбинського з дискредитації української еміграції (Мазипчук, 2001).

Висновки. Проведений історіографічний аналіз засвідчив зацікавленість сучасних українських науковців дослідженням питання інституційного виміру зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності УСРР і першій половині 1920-х рр. Сучасна історична наука продовжує вивчати нормативно-правову

базу, що забезпечувала діяльність дипломатичного представництва радянської України, можливість здійснення нею міжнародної діяльності, позицію вищих органів влади та управління, радянської та партійної номенклатури республіки у запобіганні звуження її повноважень з утворенням СРСР. Серед наукових робіт, присвячених цій проблемі, можна виділити дослідження, присвячені й діяльності окремих інституцій дипломатичного характеру – управління уповноважених союзних наркоматів в УСРР, місій, постійних представництв. Дещо менше робіт присвячено оцінці діяльності окремих представників цих інституцій, їх позиції та внеску в збереження міжнародної правосуб'єктності УСРР першої половини 1920-х рр.

Сучасні українські історики, досліджуючи події першої половини 1920-х рр., намагаються критично, але цілком об'єктивно з'ясувати справжнє становище УСРР як суб'єкта міжнародних відносин, хоча праць з цієї проблематики обмаль. Однак накопичений історіографічний матеріал з означеної наукової проблеми створює підґрунтя для здійснення подальшої розробки окресленої наукової проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Будков, 2003 – Будков Д. В. Міжнародно-інформаційна діяльність УСРР // *Україна дипломатична: науковий щорічник*. 2003. Вип. 3. С. 306–326.
- Васильєв, 2014 – Васильєв В. Ю. Політичне керівництво УРСР і СРСР: динаміка відносин центр-субцентр влади (1917–1938). К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 376 с.
- Веденєєв, 2007 – Веденєєв Д. В. Дипломатична служба Української держави 1917–1923 роки. К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2007. 260 с.
- Волковинський, Кульчицький, 1990 – Волковинський В. М., Кульчицький С. В. Християн Раковський. Політичний портрет. К.: Політвидав України, 1990. 266 с.
- Головко, Станчев, Чернявський, 1994 – Головко В. А., Станчев М. Г., Чернявський Г. И. Между Москвой и Западом: Дипломатическая деятельность Х. Раковского. Х., 1994. 383 с.
- Гриневиц, 2008 – Гриневиц Л. В. Коцюбинський Юрій Михайлович. Енциклопедія історії України: у 10 т. [ред. рада: В. М. Литвин (гол. ради) та ін.]. К.: Наукова думка. Т. 5. 2008. С. 249–250.
- Даниленко, 2010 – Даниленко О. Українська радянська дипломатія 1920-х рр.: персоналії, статус, функції // *Історія України: маловідомі імена, події, факти: збірник статей*. 2010. №36. С. 150–171.
- Даниленко, 2011 – Даниленко О. В. Відносини Української СРР з європейськими країнами (1920-ті роки). К.: ФОП Корзун Д. Ю., 2011. 354 с.
- Держалюк, 1998 – Держалюк М.С. Міжнародне становище України та її визвольна боротьба у 1917–1922 роках. К.: «Оріони», 1998. 240 с.
- Дорошко, 2002 – Дорошко М. С. Компартійна-державна номенклатура УСРР: проблема формування апарату зовнішньополітичного відомства у 20-ті роки ХХ ст. // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2002. Вип. 31. С. 3–12.
- Дорошко, 2004 – Дорошко М.С. Полоз Михайло Миколайович // *Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. Т. 2: М – Я / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т між нар. відномин; ред.: Л.В. Губерський. К.: Знання України, 2004. С. 656–657.*
- Єфіменко, 2010 – Єфіменко В. Створення Повноваженого представництва УСРР в РСФРР // *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: міжвідомчий збірник наукових праць*. 2010. Вип. 19(1). С. 16–33.
- Кульчицький, 1996 – Кульчицький С.В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). К., 1996.
- Кульчицький, 1996 – Кульчицький С. Радянська Україна і радянська Росія: відносини між Першою і Другою світовими війнами // *Політика і час*. 1996. №5. С. 61–70.
- Кульчицький, 1997 – Кульчицький С. Міжнародна діяльність керівництва УСРР. За матеріалами «особих тек» політбюро ЦК КП(б)У 1924–1930 років // *Політика і час*. 1997. №2. С. 71–80.
- Купчик, 2010 – Купчик О. Конституційний процес 1922–1923 рр.: боротьба за повноваження у сфері зовнішньої політики між УСРР і РСФРР (історико-правовий аспект) // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. Вип. 82. С. 65–69.
- Купчик, 2011 – Купчик О. Трансформація інституційно-функціонального статусу зовнішньоторговельного відомства УСРР (1919–1924 рр.) // *Україна дипломатична*. 2011. Вип. 12. С. 817–831.

- Купчик, 2011 – Купчик О. Організаційно-правові засади функціонування управління уповноваженого НКЗТ РСФРР при РНК УСРР (1922-1924 рр.) // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.* 2011. Вип. 104. С. 27–29.
- Купчик, 2011 – Купчик О. Організаційно-правові засади функціонування органів зовнішньої політики в УСРР (1922–1924 рр.) // *Вісник Академії адвокатури України.* 2011. Число 1(20). С. 168–173.
- Купчик, 2011 – Купчик О. Р. Зовнішньополітична діяльність уряду УСРР (1919–1923 рр.): «між українською формою та радянським змістом». Тернопіль: Терно-граф, 2011. 264 с.
- Купчик, 2013 – Купчик О. Торгівельна дипломатія радянської України (1920 –1923 рр.): головні дійові особи // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.* 2013. Вип. 2. С. 28–31.
- Купчик, 2015 – Купчик О. Р. Демократичні держави й радянські республіки «постімперського простору» у налагодженні офіційних відносин з УСРР (1919–1923 рр.) // *Європейські історичні студії.* 2015. № 2. С. 200–215.
- Мазипчук, 2015 – Мазипчук М.Д. Державно-політична діяльність Ю. Коцюбинського в УСРР (197–1937 рр.): дис... к.і.н.: 07.00.01 – історія України. Київ, 2015. 200 с.
- Матвієнко, Головченко, 2001 – Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. К.: Видав.поліграф. центр «Київський університет», 2001. 266 с.
- Матвієнко, 2002 – Матвієнко В. Українська дипломатія 1917–1921 рр. років: на теренах постімперської Росії. К.: Видав.поліграф. центр «Київський університет», 2002. 397 с.
- Мельниченко, 1991 – Мельниченко В.Е. Раковский против Сталина. М.: «Знание», 1991. 64 с.
- Пиріг, 1990 – Пиріг Р. Я. Справа Юрія Коцюбинського // *Маршрутами історії.* К.: Політвидав України, 1990. С. 318–328.
- Пиріг, 1992 – Пиріг Р. Перші кроки української радянської дипломатії // *Політика і час.* 1992. №2. С. 54–63.
- Салига, 1992 – Салига Л. П. Боротьба Х. Г. Раковського за розширення прав України під час конституційного оформлення СРСР (травень – липень 1923 р.) // *Український історичний журнал.* 1992. № 1. С. 115–124.
- Скляренко, 1996 – Скляренко Д. Є. Ю. Коцюбинський – дипломат, державний діяч // *Історія України: маловідомі імена, події, факти: збірник статей.* К., 1996. С. 303–316.
- Сокирська, 2018 – Сокирська В.В. Відносини між РСФРР і УСРР (1919–1929 рр.): політико-економічний та адміністративно-територіальний дискурс: автореф. дис...д.і.н.: 07.00.02 – всесвітня історія. Тернопіль, 2018. 47 с.
- Сокирська, 2014 – Сокирська В. В. Створення та діяльність Українського Представництва при Народному комісаріаті в справах національностей РСФРР // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* Серія: історія. 2014. Вип. 1. Ч. 2. С. 45–50.
- Сокирська, 2014 – Сокирська В. В. Інститут Уповноважених СРСР при уряді УСРР // *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць.* 2014. Вип. 90 (11). С. 72–76.
- Сокирська, 2015 – Сокирська В. В. Українська дипломатична місія УСРР при Народному комісаріаті в справах національностей РСФРР // *Грані: Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах.* 2015. № 7(123). Липень. С. 147–151.
- Сорока, 1995 – Сорока Ю. М., Дмитрієнко М.Ф. Юрій Коцюбинський // *Історія України в особах : XIX – XX ст.* К.: Україна, 1995. С. 311–314.
- Стрельникова, 2010 – Стрельникова І.Ю. Правовий статус Уповноваженого Народного комісаріату закордонних справ СРСР при Раді народних комісарів УСРР (1923–1929 р.р.) // *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського.* Серія «Юридичні науки». 2010. Том 23 (62). № 1. С. 420–428.
- Стрельникова, 2012 – Стрельникова І. Ю. Організаційно-правові засади функціонування зовнішньополітичного відомства в УСРР (1917–1929 рр.). Х.: Право, 2012. 200 с.
- Стельникова, 2014 – Стрельникова І.Ю. Встановлення міждержавних зв'язків УСРР у 1921–1922 рр. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень: науково-виробничий журнал. 2014. №2. С. 10–13.
- Фастовець – Фастовець Ю. Діяльність інституту Уповноважених РСФРР на території УСРР у першій половині 1920-х рр.: нормативно-правовий аспект // *ІНТЕРМАРУМ: історія, політика, культура.* 2024. Вип. 15. С. 90–104.

REFERENCES

- Budkov, 2003 – Budkov D. V. Mizhnarodno-informatsiina diialnist USRR [International information activities of the Ukrainian SSR] // *Ukraina dyplomatychna: naukovyi shchorichnyk.* 2003. Vyp. 3. S. 306–326 [in Ukrainian].
- Vasyliiev, 2014 – Vasyliiev V. Yu. Politychne kerivnytstvo URSR i SRSR: dynamika vidnosyn tseentr-subtsentr vldy (1917–1938) [Political leadership of the Ukrainian SSR and the USSR: dynamics of relations between the center and subcenter of power (1917–1938)]. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2014. 376 s. [in Ukrainian].
- Viedenieiev, 2007 – Viedenieiev D. V. Dyplomatychna sluzhba Ukrainskoi derzhavy 1917–1923 roky [Diplomatic Service of the Ukrainian State 1917–1923]. K.: Nauk.-vyd. viddil NA SB Ukrainy, 2007. 260 s. [in Ukrainian].
- Volkovynskiy, Kulchytskyi, 1990 – Volkovynskiy V.M., Kulchytskyi S.V. Khrystyian Rakovskiy. Politychnyi portret [Khristian Rakovsky. Political portrait]. K.: Polityvydav Ukrainy, 1990. 266 s. [in Ukrainian].

- Golovko, Stanchev, Chernyavskij, 1994 – Golovko V. A., Stanchev M. G., Chernyavskij G. I. Mezhdus Moskvoy i Zapadom: Diplomaticheskaya deyatelnost' H. Rakovskogo [Between Moscow and the West: Diplomatic activity Kh. Rakovsky]. H., 1994. 383 s. [in Russian].
- Hrynevych, 2008 – Hrynevych L. V. Kotsiubynskiy Yurii Mykhailovych [Kotsiubynskiy Yuriy Mykhailovych]. Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. [red. rada: V. M. Lytvyn (hol. rady) ta in.]. K: Naukova dumka. T. 5. 2008. S. 249–250 [in Ukrainian].
- Danylenko, 2010 – Danylenko O. Ukrainska radianska dyplomatiia 1920-tykh rr.: personalii, status, funktsii [Ukrainian Soviet diplomacy in the 1920s: personalities, status, functions] // *Istoriia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty : zbirnyk statei*. 2010. №36. С. 150–171 [in Ukrainian].
- Danylenko, 2011 – Danylenko O. V. Vidnosyny Ukrainskoi SRR z yevropeiskymy krainamy (1920-ty roky) [Relations of the Ukrainian SSR with European countries (1920s)]. K.: FOP Korzun D. Yu., 2011. 354 s. [in Ukrainian].
- Derzhaliuk, 1998 – Derzhaliuk M.S. Mizhnarodne stanovyshe Ukrainy ta yii vyzvolna borotba u 1917–1922 rokakh [The international situation of Ukraine and its liberation struggle in 1917–1922]. K.: «Oriony», 1998. 240 s. [in Ukrainian].
- Doroshko, 2002 – Doroshko M. S. Kompartiina-derzhavna nomenklatura USRR: problema formuvannia aparatu zovnishnopolitychnoho vidomstva u 20-ty roky XX st. [The Communist Party and State Nomenclature of the Ukrainian SSR: the Problem of Forming the Foreign Ministry Apparatus in the 1920s] // *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. 2002. Vyp. 31. S. 3–12 [in Ukrainian].
- Doroshko, 2004 – Doroshko M.S. Poloz Mykhailo Mykolaiovych [Poloz Mykhailo Mykolayovych] // *Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia: u 2-ty t. T. 2 : M – Ya / Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, In-t mizh nar. vidnomyn ; red. : L.V. Huberskyi. K. : Znannia Ukrainy, 2004. S. 656–657 [in Ukrainian].*
- Yefimenko, 2010 – Yefimenko V. Stvorennia Povnovazhnogo predstavnytstva USRR v RSFR [Creation of the Plenipotentiary Representation of the Ukrainian SSR in the Russian SFSR] // *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky: mizhvidomchyi zbirnyk naukovykh prats*. 2010. Vyp. 19 (1). S. 16–33 [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, 1996 – Kulchytskyi S.V. Komunizm v Ukraini: pershe desiatyrichchia (1919–1928) [Communism in Ukraine: The First Decade (1919–1928)]. K., 1996. S. 3–12 [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, 1996 – Kulchytskyi S. Radianska Ukraina iadianska Rosiia: vidnosyny mizh Pershoiu i Druhoiu svitovymy viinamy [Soviet Ukraine and Soviet Russia: Relations between the First and Second World Wars] // *Polityka i chas*. 1996. №5. S. 61–70 [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, 1997 – Kulchytskyi S. Mizhnarodna diialnist kerivnytstva USRR. Za materialamy «osobykh tek» polit biuro TsK KP(b)U 1924–1930 rokiv [International activities of the leadership of the Ukrainian SSR. According to the materials of the «special files» of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U in 1924–1930] // *Polityka i chas*. 1997. №2. S. 71–80 [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2010 – Kupchyk O. Konstytutsiinyi protses 1922–1923 rr.: borotba za povnovazhennia u sferi zovnishnoi polityky mizh USRR i RSFR (istoryko-pravovyi aspekt) [The constitutional process of 1922–1923: the struggle for powers in the field of foreign policy between the Ukrainian SSR and the Russian SFSR (historical and legal aspect)] // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky*. 2010. Vyp. 82. S. 65–69 [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2011 – Kupchyk O. Transformatsiia instytutsiino-funktsionalnoho statusu zovnishnotorhovelnoho vidomstva USRR (1919–1924 rr.) [Transformation of the institutional and functional status of the Foreign Trade Department of the Ukrainian SSR (1919–1924)] // *Ukraina dyplomatychna*. 2011. Vyp. 12. S. 817–831 [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2011 – Kupchyk O. Orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia upravlinnia upovnovazhenoho NKZT RSFR pry RNK USRR (1922–1924 rr.) [Organizational and legal principles of the functioning of the department of the Commissioner of the NKZT of the RSFR at the RNK of the Ukrainian SSR (1922–1924)] // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia*. 2011. Vyp. 104. S. 27–29 [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2011 – Kupchyk O. Orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia orhaniv zovnishnoi polityky v USRR (1922–1924 rr.) [Organizational and legal principles of the functioning of foreign policy bodies in the Ukrainian SSR (1922–1924)] // *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. 2011. Chyso 1(20). S. 168–173 [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2011 – Kupchyk O. R. Zovnishnopolitychna diialnist uriadu USRR (1919–1923 rr.): «mizh ukrainskoiu formoiu ta radianskym zmistom» [Foreign policy activities of the Ukrainian SSR government (1919–1923): «between Ukrainian form and Soviet content»]. Ternopil: Terno-hraf, 2011. 264 s. [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2013 – Kupchyk O. Torhivelna dyplomatiia rianskoi Ukrainy (1920 –1923 rr.): holovni diiovi osoby [Trade diplomacy of Soviet Ukraine (1920–1923): main actors] // *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Istoriia*. 2013. Vyp. 2. S. 28–31 [in Ukrainian].
- Kupchyk, 2015 – Kupchyk O. R. Demokratychni derzhavy y rianski respubliki «postimperskoho prostoru» u nalahodzhenni ofitsiinykh vidnosyn z USRR (1919–1923 rr.) [Democratic states and Soviet republics of the «post-imperial space» in establishing official relations with the Ukrainian SSR (1919–1923)] // *Yevropeiski istorychni studii*. 2015. № 2. S. 200–215 [in Ukrainian].
- Mazypchuk, 2015 – Mazypchuk M.D. Derzhavno-politychna diialnist Yu. Kotsiubynskoho v USRR (197–1937 rr.) [State and political activities of Y. Kotsiubynsky in the Ukrainian SSR (197–1937)]: dys... k.i.n.: 07.00.01 – istoriia Ukrainy. Kyiv, 2015. 200 s. [in Ukrainian].

- Matviienko, Holovchenko, 2001 – Matviienko V., Holovchenko V. Istoriiia ukrainskoi dyplomatii XX stolittia u postatiakh [The history of Ukrainian diplomacy in the 20th century in figures]. K.: Vydav.polihraf. tsentr «Kyivskiy universytet», 2001. 266 s. [in Ukrainian].
- Matviienko, 2002 – Matviienko V. Ukrainska dyplomatiia 1917–1921 rr. rokiv: na terenakh postimperskoi Rosii [Ukrainian diplomacy 1917–1921: in the territories of post-imperial Russia]. K.: Vydav.polihraf. tsentr «Kyivskiy universytet», 2002. 397 s. [in Ukrainian].
- Melnychenko, 1991 – Melnychenko V.E. Rakovskiy protyv Stalyna [Rakovsky against Stalin]. M.: «Znanye», 1991. 64 s. [in Ukrainian].
- Pyrih, 1990 – Pyrih R. Ya. Sprava Yurii Kotsiubynskoho [The case of Yuriy Kotsiubynsky] // *Marshrutamy istorii*. K.: Polityvydav Ukrainy, 1990. S. 318–328 [in Ukrainian].
- Pyrih, 1992 – Pyrih R. Pershi kroky ukrainskoi radiianskoi dyplomatii [The first steps of Ukrainian Soviet diplomacy] // *Polityka i chas*. 1992. №2. S. 54–63 [in Ukrainian].
- Salyha, 1992 – Salyha L. P. Borotba Kh. H. Rakovskoho za rozshyrennia prav Ukrainy pid chas konstytutsiinoho oformlennia SRSR (traven – lypen 1923 r.) [The struggle of H. G. Rakovsky for the expansion of Ukraine's rights during the constitutionalization of the USSR (May - July 1923)] // *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 1992. № 1. S. 115–124 [in Ukrainian].
- Skliarenko, 1996 – Skliarenko D. Ye. Yu. Kotsiubynskiy – dyplomats, derzhavnyi diiach [Y.Kotsiubynsky – diplomat, statesman] // *Istoriiia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty: zbirnyk statei*. K., 1996. S. 303–316 [in Ukrainian].
- Sokyrskya, 2018 – Sokyrskya V.V. Vidnosyny mizh RSFSR i USRR (1919–1929 rr.): polityko-ekonomichni ta administratyvno-terytorialnyi diskurs [Relations between the RSFSR and the Ukrainian SSR (1919–1929): political-economic and administrative-territorial discourse]: avtoref. dys...d.i.n.: 07.00.02 – vsesvitnia istoriia. Ternopil, 2018. 47 s. [in Ukrainian].
- Sokyrskya, 2014 – Sokyrskya V. V. Stvorennia ta diialnist Ukrainskoho Predstavnytstva pry Narodnomu komisariati v spravakh natsionalnosti RSFSR [Creation and activities of the Ukrainian Representation at the People's Commissariat for Nationalities of the RSFSR] // *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. Serii: istoriia. 2014. Vyp. 1. Ch. 2. S. 45–50 [in Ukrainian].
- Sokyrskya, 2014 – Sokyrskya V. V. Instytut Upovnovazhenykh SRSR pry uradi USRR [Institute of Plenipotentiaries of the USSR under the Government of the Ukrainian SSR] // *Hileia: naukovyi visnyk: zbirnyk naukovykh prats*. 2014. Vyp. 90 (11). S. 72–76 [in Ukrainian].
- Sokyrskya, 2015 – Sokyrskya V. V. Ukrainska dyplomatychna misiia USRR pry Narodnomu komisariati v spravakh natsionalnosti RSFSR [Ukrainian Diplomatic Mission of the Ukrainian SSR at the People's Commissariat for Nationalities of the RSFSR] // *Hrani: Naukovo-teoretychnyi i hromadsko-politychnyi almanakh*. 2015. № 7(123). Lypen. S. 147–151 [in Ukrainian].
- Soroka, 1995 – Soroka Yu. M., Dmytrienko M.F. Yurii Kotsiubynskiy [Yuriy Kotsiubynskyi] // *Istoriiia Ukrainy v osobakh : XIX – XX st. K.: Ukraina, 1995. S. 311–314 [in Ukrainian].*
- Strelnykova, 2010 – Strelnykova I.Iu. Pravovyi status Upovnovazhenoho Narodnoho komisariatu zakordonnykh sprav SRSR pry Radi narodnykh komisariv USRR (1923–1929 r.r.) [Legal status of the Plenipotentiary of the People's Commissariat for Foreign Affairs of the USSR under the Council of People's Commissars of the Ukrainian SSR (1923–1929)] // *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V. I. Vernadskoho*. Serii «Iurydychni nauky». 2010. Tom 23 (62). № 1. S. 420–428 [in Ukrainian].
- Strelnykova, 2012 – Strielnykova I. Yu. Orhanizatsiino-pravovi zasady funktsionuvannia zovnishnopolitychnoho vidomstva v USRR (1917–1929 rr.) [Organizational and legal principles of the functioning of the foreign policy department in the Ukrainian SSR (1917–1929)]. Kh.: Pravo, 2012. 200 s. [in Ukrainian].
- Stelnykova, 2014 – Stelnykova I.Iu. Vstanovlennia mizhderzhavnykh zviazkiv USRR u 1921–1922 rr. [Establishment of interstate relations of the Ukrainian SSR in 1921–1922.]. Teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen: naukovo-vyrobnychi zhurnal. 2014. №2. S. 10–13 [in Ukrainian].
- Fastovets – Fastovets Yu. Diialnist instytutu Upovnovazhenykh RSFSR na terytorii USRR u pershii polovyni 1920-kh rr.: normatyvno-pravovyi aspekt [Activities of the Institute of Commissioners of the RSFSR on the territory of the Ukrainian SSR in the first half of the 1920s: regulatory and legal aspect] // *INTERMARUM: istoriia, polityka, kultura*. 2024. Vyp. 15. S. 90–104 [in Ukrainian].